

UTREDNING AV MARINA OLYCKOR

1. Allmänt

Utredningar av marina olyckor och tillbud kan indelas i följande delområden:

- Olycksutredningscentralens säkerhetsutredning
- utredning om sjösäkerhet och bedömning av fartygets sjöduglighet
- polisutredning och eventuell förundersökning

En utredning av en olycka eller ett tillbud till havs utförs samtidigt eller delvis i samarbete av Olycksutredningscentralen, Trafiksäkerhetsverket samt polisen eller någon annan förundersökningsmyndighet. I en sjöräddningssituation ska de övriga aktörerna i den mån det är möjligt beakta att de i sin verksamhet inte skadar eller försvårar eller förhindrar en senare utredning av ärendet.

2. Säkerhetsutredning

Olycksutredningscentralen finns i anslutning till justitieministeriet och är en obunden och självständig myndighet till vars uppgifter enligt lagen om säkerhetsutredning av olyckor och vissa andra händelser (525/2011) hör att utreda allvarliga olyckor och relaterade tillbud. Olycksutredningscentralen utreder olyckor och allvarliga tillbud i sjötrafiken i enlighet med europeiska rättsakter (Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/18/EG) och internationella konventioner som är bindande för Finland (IMO Casualty Investigation Code, MSC.255(84)). Dessutom kan Olycksutredningscentralen utreda olyckorna och tillbudena samt flera liknande olyckor eller tillbud som temautredning.

Avsikten med säkerhetsutredningen är att förbättra den allmänna säkerheten, förebygga olyckor och tillbud samt förhindra skador till följd av olyckor. Olycksutredningen genomförs inte för att kanalisera det juridiska ansvaret.

Olycksutredningscentralen tjänstgör dygnet runt. Den myndighet som deltar i räddningsverksamheten på olycksplatsen ska enligt lagen om säkerhetsutredning av olyckor och vissa andra händelser omedelbart göra en anmälan till Olycksutredningscentralen om en händelse som enligt anmälarens bedömning eventuellt kan komma att utredas. Anmälningsskyldigheten gäller även andra myndigheter som övervakar säkerheten inom sitt verksamhetsområde samt den som har tagit emot anmälan om en olycka eller ett tillbud. När ämbetsverket mottagit anmälan om en olycka eller ett tillbud, skaffas ytterligare uppgifter om händelsen och vid behov påbörjas en inledande utredning. Olycksutredningscentralen tillsätter för varje utredning en sakkunnig utredningskommission.

I samband med säkerhetsutredningen utreds händelsen gång, orsaker och följder samt vidtagna räddningsåtgärder och myndigheternas verksamhet. Vid utredningen ska särskilt klarläggas om säkerheten i tillräcklig utsträckning har beaktats i den verksamhet som har lett till olyckan samt vid planeringen, tillverkningen, byggandet och användningen av de anläggningar och konstruktioner som har orsakat eller har drabbats av olyckan eller tillbudet. Därutöver utreds om ledningen, övervakningen och inspektionen ordnats och skötts så som sig bör. Vid behov ska det också utredas om det eventuellt finns brister i gällande bestämmelser och föreskrifter om säkerheten och myndigheterna.

En utredare av olyckor har omfattande befogenheter att vistas på olycksplatsen och inspektera föremål, anordningar och konstruktioner som anknyter till olyckan. Olycksutredningscentralen och utredningskommissionens chef kan bestämma att olycksplatsen ska spärras av. Föremål och annat material på olycksplatsen som kan ha betydelse för utredningen får inte utan tillstånd av Olycksutredningscentralen eller utredningskommissionens chef förstöras, föras bort eller rubbas, om inte tvingande skäl föreligger.

Säkerhetsutredarna har oberoende av bestämmelserna om sekretess rätt att få behövliga uppgifter om polisens, räddningsväsendets, nödcentralens, hälsovårdsmyndigheternas och andra myndigheters verksamhet i samband med olyckan och om deras beredskap för olyckor samt nödvändiga uppgifter från apparater som har registrerat i olyckan inblandade fordons, anläggningars och signal- och trafikledningssystemers verksamhet, omständigheter kring olyckan och tele- och datakommunikation samt motsvarande upptagningar som har samband med olyckan.

Med hjälp av elektroniska system – till exempel VTS, VDR, AIS, ECDIS, ENC – får utredningen tillgång till registrerade uppgifter om fartygens rörelser, styrningssystem och samarbetet på kommandobryggan. Bekräftandet av upptagningarna av dessa elektroniska registeruppgifter och tillgången till dem för utredningen utgör en viktig del av utredningens inledande skede. Registreringsuppgifterna hjälper till att reda ut den omedelbara orsaken till olyckan, men därutöver klargörs eventuella organisatoriska och mänskliga bakgrundsfaktorer.

De som utreder säkerheten har rätt att få tillträde till transportfordon, lokalteter och andra utrymmen samt till områden om det på så sätt är möjligt att få nödvändiga uppgifter för säkerhetsutredningen. Utredarna och sakkunniga sköter sitt uppdrag under tjänsteansvar och har tystnadsplikt. För offentligheten i säkerhetsutredningen gäller samma offentlighetslagsprinciper som för annan statsförvaltning. De som utför säkerhetsutredningen får inte enligt lagen om säkerhetsutredning av olyckor och vissa andra händelser vittna om vad han eller hon i ett enskilt utredningsuppdrag har fått veta om en olycka.

Om man under utredningen upptäcker brister i säkerheten som förutsätter brådskande åtgärder meddelar Olycksutredningscentralen omedelbart det till vederbörande myndighet.

Olycksutredningscentralen informerar om säkerhetsutredningen och om hur den fortskrider. Om hur utredningen fortskrider informeras i synnerhet dem som skadats, anhöriga till förolyckade, myndigheter som deltagit i räddningsinsatsen samt dem för vilka olyckan för övrigt kan ha konsekvenser.

Över varje händelse som ska utredas ska det sammanställas en utredningsrapport som innehåller en beskrivning av händelserna, en analys, slutsatser och säkerhetsrekommendationer för att förhindra att liknande händelser sker på nytt. Av utredningsrapporten framgår inga personnamn. Innan utredningsrapporten färdigställs bereds delaktiga i olyckan samt myndigheterna som ansvarar för övervakningen av den bransch inom vilken olyckan skedde möjlighet att yttra sig om utkastet till utredningsrapport.

När utredningsrapporten är klar är den offentlig, men innehåller inte sekretessbelagda uppgifter som eventuell framkommit under utredningens gång. Utredningsrapporterna publiceras på finska och vid behov även på svenska. Utredningsrapporten översätts eventuellt även till andra språk.

Alla färdigställda utredningsrapporter publiceras. Utredningsrapporterna kan läsas på Olycksutredningscentralens webbplats, www.turvallisuustutkinta.fi. Färdigställda utredningsrapporter distribueras i omfattande grad till olika aktörer såsom myndigheter, rederier och utbildningsorganisationer.

3. Utredning om sjösäkerhet och bedömning av fartygets sjöduglighet

Trafiksäkerhetsverket underrättas om olyckor via olika kanaler. Det är typiskt att en olyckshändelse först anmäls av en VTS-myndighet eller av Gränsbevakningsväsendet (en sjöräddningssektion). Även fartygens befälhavare och rederiernas personal anmäler händelserna direkt till den jourhavande utredaren vid Trafiksäkerhetsverket. Den utredare som emottar anmälan tar i första hand på sig ärendet och vidarebefordrar ärendet i enlighet med föreskrifterna.

Ett fartyg som varit med om en olycka eftersträvar man att inspektera utan dröjsmål. Å ena sidan utreder man under inspektionen fartygets möjlighet att fortsätta trafikera och å andra sidan antecknar man de åtgärder som krävs för att fartyget åter ska kunna tas i bruk. I samband med utredningen hänvisas fartygets befälhavare att göra en anmälan om sjöolycka. Utifrån utredningen och anmälan om sjöolycka samt annan information i anknytning till ärendet avgör Trafiksäkerhetsverket huruvida brott mot föreskrifterna begåtts. Med anknytning till sjöolyckor är befälhavaren i enlighet med sjölagen ofta skyldig att avge en sjöförklaring där Trafiksäkerhetsverket är representerat. Om Trafiksäkerhetsverket anser att överträdelser har skett förs ärendet vidare till den allmänna åklagaren. Allmänna åklagaren får en skriftlig anmälan om de överträdelser som Trafiksäkerhetsverket anser att ha skett. Åklagaren för vanligtvis ärendet vidare till polisen för förundersökning.

Sjöförklaringen och anmälan om sjöolycka är de huvudsakliga informationskällorna för Trafiksäkerhetsverkets behandling av en sjöolycka. En annat viktigt ärende är att avgöra om fartyget är sjödugligt efter olyckan.

Om olyckan inte förknippas med försumlighet, oaktsamhet eller tydliga överträdelser, utarbetar Trafiksäkerhetsverket ett skriftligt beslut i vilket det konstateras att Trafiksäkerhetsverket inte har några anspråk vad gäller ärendet. Ett sådant beslut sänds vanligtvis endast till den befälhavare som gjort anmälan om sjöolycka.

4. Polisutredning eller förundersökning

När polisen fått information om sjöräddningssituationen tillsätts en ad-hoc-organisation och åtgärder överensstämmande med handlingsplanen vidtas. Polisens undersökning utförs samtidigt och delvis i samarbete med olycksutredningen och Trafiksäkerhetsverkets behandling av olyckshändelsen. På olycksplatsen, mottagningen av evakuerade människor, evakueringscentralerna, sjukhusen och andra platser i anslutning till händelsen inleder polisen arbetet med undersökning och identifiering.

En polisundersökning genomförs för att få klarhet om händelseförloppet. Med polisundersökning avses annan undersökning än sådan som gäller förundersökning med anledning av brott. En polisundersökning med anledning av en sjöolycka innefattar även utredning av dödsorsak och av en persons/flera persons försvinnande. Om genomförandet av en polisutredning föreskrivs i polislagen(493/1995). I polisens undersökning ingår insamling av uppgifter om resenärer och besättning, identifiering av offren och underrättelse till de anhöriga. Utredningen av dödsorsak sköter polisen på ett sådant sätt som föreskrivs i lagen om utredande av dödsorsak (459/1973). För att identifiera personer som omkommit i olyckan anlitas identifieringsenheten vid Centralkriminalpolisen. Gränsbevakningsväsendet säkrar vid behov polisundersökningen i synnerhet i det fall att det är den första myndigheten på olycksplatsen.

När en förundersökningsmyndighet fått kännedom om ett brott eller om det för övrigt föreligger misstankar om att ett brott begåtts, inleds en förundersökning av brottet. En förundersökning är ett förfarande där en förundersökningsmyndighet undersöker och bereder materialet för åtalsprövning. Under förundersökningen utreds brottet, brottsförhållandena, den skada brottet förorsakat och den nytta brottet medfört, vilka personer som är parter i målet och andra ärenden som är nödvändiga för att väcka åtal. Förundersökningsmyndigheter är polisen, tullen och gränsbevakningsväsendet. Om genomförande av förundersökning föreskrivs i förundersökningslagen (449/1987). Förundersökningen leds av en förundersökningsledare. En förundersökningsledare är en anhållningsberättigad polis eller en tjänsteman från en annan myndighet som arbetar med förundersökningen och som separat genom lag tilldelats denna rätt.